

EUSKERAKADAK ERDERAZ

Bazan nere errian illeak moztu eta apaintzen zitun euskaldun bat eta bein batean onela galdetu zion Urliak:

—Zertan ari zera?

—Aquf pelo cortando. Erantzun zion.

Arrezkero gaitz-izen orrekin gelditu zan. Erderaz erantzun arren, aren burua euskeraz ari zan.

x**

Orrelako asko gertatu oi dira Euskalerrian. Zumarraga'n esate baterako, berba auk erabiltzen zituzten ezpañetan noiz-nai:

—Qui n si serfa y, eras tu?

Zein ote zan eta, zu al ziñan?

***

Araba'n, berriz, orrezaz gaiñera, itz eta euskal berba asko sartzen zituzten erdal-izketaldietan Araba'ko ballaran:

—Tengo una perra! Alperra esateko.

— Me duele la bizkarra. Eta, abar.

***

Ez da ori arritzeko erdaldun berriak diralako. Baña, euskerakadak erderaz ari dirala Gaztelanian botatzea, ori bai dala benetan arrigarria.

Badu D. Manuel Lekuona'k lantxo bat erderaz egiña gai oneri buruz. Bertan auxe esaten digu: "Orixe'k askotan aitatzen zuela gai ori; batez ere Erdera zaarrean daudela euskerakada oiek sarri eta ugari. Era orretako esanaldiak dira "a Dios rogando y con el mazo dando", "tierras de pan llevar", "quien nisperos come" edo "el que mucho abarca, poco aprieta".

***

El Fuero de Sepulveda eskuetan izan duela dio D. Manuel'ek eta bertan nai aiña orrelako esanaldi "euskaldunak" daudela. Erderaz aritzean lenengo ipiñi bear dana Nor da, gero aditza eta ondoren aditzaren osagarriak, eta beste izenen osagarriak (complementos directos e indirectos). Erdera zaarrean, berriz, aditzaren osagarriak, euskeraz bezala, aditzaren aurretik ipintzen dira. Euskeraz, guretzako inportzirik geien duen itza, aditzaren aurretik ipiñi bear da, nai ta nai-ez.

Sepulveda'ko Fueroak erderaren legea austen omen du etenik gabe, legea alderantziz balitzake lez: Aditzaren osagarria beti edo geienetan, aditzaren aurretik doa.

Ona jokaera onen ale batzuek:

"Madera tayando e llenna haciendo".

"Zugaitzak ebakitzen eta egurra egiten".

"Derecho defendiendo".

"Eskubideari eusten diola".

"Qui mal ficiere".

"Gaizki egiten duana".

"Qui casa apedreare".

"Btxeari arrika ematen diona".

"Non pueda y (alli) facer casa, el dueño non queriendo".

"Ezin dezakela an etxerik egin, jabeak nai ez duala".

"Pennos en mano teniendo".

"Ageriak eskuan dituela".

***

Zer ondoren atera genezake gertaera auetatik? Zer adierazi nai ote digu izketa arazo nek, erdaldun baiño lenago euskaldunak zirela? Euskalerrian sortu zan gaztelera, latiñetik, baiña euskaldunen ezpanetatik. Orregaitik erderaz, euskeraz bezela, bokalak bost dira, eta ez geiagorik: A, E, I, O, U. Latiñetik sortutako frantzezeran eta italiaran, bost baiño geiago daude latiñean ere ala daudelako. Latiñez bost izki oien gaiñ beste bi diptongo daude: AE eta OE. Biñakako izki oiek soiñu bat bakararra dute: E soiñua, argiago edo illunago. Gaur eguneko latin erakusleek, latin gutxi dakiten seiñalea, diptongo oien izkiak banatu egiten dituzte: AE, A eta E. Baña, orrela ez zan eta orrela ez da.

Latiñetik artu zuten euskaldunek gaztelera, euskaldunen erara: ez zuten latiñetik diptongorik jaso. Bost izkiak utsik eta bakarrik: A, E, I, O, eta U. Bost euskaldun soiñu.

Latiñak ez duen beste soiñu bat ere eman zioten erderari: Jota soiñua. Euskaldunen jota gogorra. Latiñez iota egiten dute eta Euskeraren salbatzalle berriok euskerazko jota jatorra kendu eta latiñezko iota emekia sartu digute zintzurretik beera eta Euskera guztientzat; orain or dabil-tza erriak darabillen soiñu ori nola idatzi eziñik.

***

D. Manuel Lekuona'k bere ondorenak ateratzen ditu eta, erderaz datozen, erderaz emango ditut "traduttore, traditore" gertatu ez nediñ. Ona bere itzak:

"Esta problematica afecta directamente al Castellano. El Castellano en la Edad Media revestia formas distintas de las actuales en la construccion de sus frases. Pero, como quiera que estas formas eran semejantes, coincidentes con las correspondientes vascas, ello nos induce a creer que el Euskera ha influido grandemente en las evoluciones del Castellano: que el Euskera ha sido un factor muy importante en la formacion de la Lengua de Castilla".

ARRINDA'TAR ANES